

CHARACTERISTICS OF THE TYPES OF SKILLS FORMED BY SUBJECT TECHNOLOGIES AND ENTREPRENEURSHIP IN THE PRIMERY SCHOOL

Abstract: In the Bulgarian educational system, the implementation of the European Framework of Key Competences requires a new look at the formation of skills in students.

The modern stage of education requires the formation of individuals with high intelligence and practical skills in a market economy and high competitiveness.

The training in Technology and Entrepreneurship in the initial stage provides an opportunity for the formation of basic work skills and habits.

The curriculum in "Technology and Entrepreneurship" for third grade is part of the overall mission of the subject from I to X grade to gradually build technological literacy and competence of students as an essential element of their general culture and general education.

The curriculum includes a wide variety of topics, problems and activities related to people's lives and technology. It is envisaged that the student will acquire knowledge, skills and form a positive attitude towards work and environmental protection.

Author information:

Krastinka Staneva

Teacher

At secondary school "Khan Asparuh – Dobrich

✉ kmoni61@abv.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Forming of skills, primery school, subject technologies and entrepreneurship

В българската образователна система внедряването на Европейската рамка за ключови компетентности изисква нов поглед върху формирането на умения у ученците. Съвременният етап на образование изисква формиране на личности с висока интелигентност и практически умения в условията на пазарна икономика и висока конкурентоспособност. Образователната система трябва да изпълни социалната поръчка на като постави основите и формира личности, които ще се реализират и ще осигурят прогреса на обществото. Затова е необходимо още от най-ранна училищна възраст целенасочено да се работи за формиране на практически умения и навици чрез обучението по всички учебни предмети. Това е така, защото „човешкото развитие е единен, постъпателен процес, който може да се раздели условно на части в зависимост от ракурса на разглеждането им. То е спирала с много вътрешни спирали, чиито части или етапи имат приближително еднакви рамки във времево отношение“ (5; 6).

Обучението по Технологии и предприемачество в начален етап дава възможност за формиране на елементарни трудови умения и навици.

Учебната програма по „Технологии и предприемачество“ за трети клас е част от общата мисия на учебния предмет от I до X клас за постепенно изграждане на технологичната грамотност и компетентност на учениците като съществен елемент на тяхната обща култура и общообразователна подготовка.

Учебната програма включва широко разнообразие от теми, проблеми и дейности, свързани с живота на хората и техниката. Предвижда се ученикът да усвоява знания, умения и да формира позитивно отношение към труда и опазване на околната среда.

Учебна документация по „Технологии и предприемачество” в начален етап е резултат от образователната реформа в страната. Обучението по този учебен предмет е нормативно осигурено.

Учебното съдържание определят знанията, уменията и отношенията, които учениците трябва да придобият в края на трети клас в резултат на обучението си по „Технологии и предприемачество”.

Още в началния етап на основното образование у учениците се формират умения за работа по инструкции и образец; умения за работа с различни материали и инструменти; умения за конструиране; за работа в екип; научноизследователски умения; умения за контрол и самоконтрол; умения за оценка и самооценка и т.н. Всички те допринасят за трудовата им подготовка и ориентирането им в света на техниката и технологиите [3].

В психолого-педагогическата литература са публикувани различни класификации на уменията според признака, който съответният автор приема за основен [1].

Ю.К.Бабансин, като изхожда от основните структурни елементи на учебната дейност, предлага следната класификация на общоучебните умения:

Първа група - учебно-организационни умения. Към тях той отнася уменията да се планират действията, уменията, да се набелязват задачите на дейността, да се създават благоприятни условия за тяхното изпълнение и други.

Втора група учебно-информационни. Към тях спадат уменията за работа с книги, справочници, речници, уменията да се правят наблюдения, библиографски справки и други.

Трета група - учебно-интелектуални. Тук се включват уменията за възприемане на информация, за логично осмисляне на учебно съдържание и отделяне в него на главното и други [1]

Според Т.И.Шамова съществуват три основни групи умения: интелектуални, общоучебни и специални умения.

Н.А.Льошкаръева предлага класификация, която има две основни групи учебни умения:

- специални изграждани в рамките на даден предмет върху основата на съдържателни елементи на учебната дисциплина - най-разнообразни и многобройни дори в границите на един отделно взет предмет.

- общи формиращи и широко ползвани в процеса на обучението по всички дисциплини или по мнозинство предмети и съставлящи значим компонент на общото развитие, на общата култура и образованост на ученика.

Общите умения се делят на четири подгрупи:

◆Общологически умения за анализиране и синтезиране, сравняване и диференциране, класифициране и систематизиране, конкретизиране и обобщаване, формулиране на изводи и заключения, установяване на причинно-следствени връзки и други;

◆Общоучебни свързани с културата на устната и писмената реч - за различни видове четене, писане, чертане, стенографиране и дешифриране, съставяне на планове, конспекти, тезиси, изготвяне на съобщения, реферати, доклади;

◆Библиографски, умения за работа с книгата и други източници на информация, навици за ползване на каталози, справочници, енциклопедии, речници, работа с титулна страница, съставяне картотеки, умения за намиране на публикуван материал и други;

◆Организационно-познавателни умения и навици за мобилизиране на личността и правилно ориентиране в обстановката и условията за изпълнение на поставена задача, насочване, саморегулиране на дейността с оглед решаване задачата - като основни действия при организацията на учебния труд се отбелязват подготовката и поддържането на работното място, ползването на учебни принадлежности, съблюдаването на режим и хигиена, планиране на заниманията, самоконтролиране и други [2].

От психологическо гледище навиците при обучението се делят на три основни групи:

- Сензорно-перцептивни (за възприемане);
- Моторни или двигателни;
- Интелектуални или умствени (за решаване на задачи).

Г. Пиръов посочва в учебника по педагогическа психология следните видове навици: учебни, трудови, технически, умствени, спортни и други. Към учебните навици спадат: писането, четенето, граматически правилно писане и говорене, чертането и други. Към трудовите и техническите навици се отнасят всички, които имат пряко отношение към трудовата и практическата дейност -действието с инструменти, управляване на машина и други. А към умствените се отнасят: смятането, съставянето на план на урок и други.

От гледна точка на значението им за човека навиците се делят на учебни и трудови, а от гледна точка на характера им - на технически (двигателни и умствени) [8]

Здравка Лесийска посочва следните трудови умения :

- Общотрудови (за планиране, контрол, хигиена на труда и други);
- Конкретно-трудова (обработка на различни материали, усвояване на специфични техники за тяхната обработка);
- Общотехнически (за изготвяне и разчитане на различни графични скици, рисунки, чертежи, умения за моделиране и конструиране, умения за работа с разнообразни технически обекти и други [4]

Формиране на дадено умение, а после и изграждане на навик по „Домашен бит и техника” се придобиват в процеса на изпълнението на цялата система от операции при изработването на предметите. Изпълнението на всички работни операции е свързано с усвояване на най-различни по размах, посока, форма, теми, напрежение, движение и манипулации [7].

Формирането на уменията е продължителен процес. Умението изисква точни, свършени, сигурни и бързи движения. Това се постига постепенно в обучението по „Технологии и предприемачество”[9].

Друга характерна особеност при формирането на уменията е, че то може да се изрази не само в един начин на постъпване при изпълнението на дадена операция а в няколко начина.

На учениците трябва да се показват разнообразни начини на изпълнение на дадена операция, а всеки ученик да прилага онези придобити вече умения, които е усвоил.

При изработване на предмети в обучението по „Технологии и предприемачество” учениците усвояват известни умения и навици за обработване на материалите с прости инструменти. Те придобиват културни трудови навици: да разполагат инструментите и материалите в необходимия ред, да държат винаги чисто работното си място. Учат се да разходват икономично материалите, да си служат внимателно с инструментите и с вещите в работната стая или в работилницата. Усвояват и навици за целесъобразно организиране на работата си: умение да я планират, да определят последователността на операциите за изработване на конкретен предмет, да проверяват правилно ли е изпълнена работата и тъй нататък.

Практическите умения, необходими за изработването на предметите, се създават у учениците в резултат на практическа работа с материалите и инструментите.

В литературата са известни следните етапи при формиране на познавателни умения:

I етап - аниматичен (първоначален) - овладяване на всеки отделен елемент от даденото действие на операцията;

II етап - синтетичен (основен) - отделните елементи се обединяват в едно действие;

III етап - заключителен (автоматизиране на трудовите действия).

В обучението по „Технологии и предприемачество ” се формират не само познавателни умения и навици, но и конструкторски, научно-изследователски, графични, екологични и други.

Разглеждат се три етапа от формирането на умения за конструиране:

Първият етап се счита за завършен, когато учениците привикнат, да построят самостоятелно моделите, като се ориентират по схема.

Вторият етап и третият етап имат субективно-творчески характер.

В обучението по „Технологии и предприемачество ” се формират различни научноизследователски умения:

- Умение да се наблюдава като се използват петте сетива: зрение, слух, обоняване, вкус и допир
- Умение да се изследва непознатото. Овладяването на това умение е свързано с използването на петте сетива за изследване свойствата на различни обекти, принципи, технологии или явления
- Умение за класификация. Учениците могат да правят класификация на различни материали, домакински уреди, инструменти, плодове, зеленчуци, животни и т.н.
- Умение да се описват и сравняват предмети и технологии. Учениците могат да описват обекти или технологии по зададена от учителя схема или свободно, като ги сравняват по групи признаци.
- Умения да се правят изводи и заключения. Чрез система от прости тестове и експерименти учениците достигат до различни изводи и заключения за приложението на различните продукти на човешкия труд
- Умения да формират и проверяват хипотези. Това умение се формира при малките ученици в игрова форма.

Формирането на умения и навици в областта на чертаенето се осъществяват по всички учебни дисциплини, но ролята на обучението по „Домашен бит и техника” е по-особена.

В процеса на обучението се формират следните графични умения: умение за чертане на различни видове линии със свободна ръка, с линия, триъгълник и пергел; умение за съставяне на техническа рисунка, скица и чертеж; умение за чертане на чертеж.

При работа с природни материали учениците придобиват умения да виждат красотата в живота, в изкуството и в труда и да ги ценят. С изработването на отделни предмети и фигури, на цели композиции се формират трудови умения и психическа готовност за участие в трудовия процес. Формират умения за правилен подбор и съчетаване, формират се умения и за работа с инструментите [4].

Емоционалното настроение, радостта от общуването, наслаждението, изпитано в творческия процес от създаването на красиви обекти от природни материали, способстват за общото развитие на учениковата личност, формират у децата умения за контрол, оценка и планиране на собствената дейност.

Предвидени са отделни часове в които се работи за формиране на умения за събиране и класифициране и съхранение на материали, събирани по време на учебна екскурзия сред природата.

Битово-обслужващият труд има голямо значение за развитието на учениците от начална училищна възраст. Чрез тази трудова урочна дейност учениците затвърдяват придобитите в предучилищна възраст навици и умения за поддържане на ред и естетика в бита, за самообслужване, обслужване и хигиена, у тях се възпитава любов и уважение към труда и хората, работещи в сферата на обслужването, както и на възрастните в семейството. Чрез битово-обслужващия труд у децата се формират умения свързани с приготвянето на храна, с полагане грижи за дрехите, с почистването на дома и други. У учениците трябва не само да се формират определени умения и навици, но и трябва те да се запазят.

References:

1. Blaykova, S., (1998) *Formirane na umenia v obuchenieto po grografia*. Narodna prosveta, S.
2. Genchva, M., (2009) *Celite na tehnologichnoto obuchenie kato element na sistemata ot celi na obshtoobrazovatelната podgotovka v SOU*. sp. Posoki, kn. .3
3. .Dimitrova, N., M. Tzankova (2010) *Vazmozhnosti na uchebnoto sadarzhanie za integracia na znania I umenia po Prirodoznanie I Tehnologichno obuchenie*. Godishnik na Shumenski universitet "Episkop K. Preslavski". T. XVIII B 5. Prirodni nauki. Metodika. 2008, ISSN 1311-834X str. 71-77
4. *Darzhavni obrazovatelni iziskvania za uchebno sadarvanie v kulturno-obrazovatelната oblast "Bit I tehnologii"*, DV №48/16.06.2000r.
5. Zlatkova L. (2018) *Ritam v razlichnite proyavlenia Pna narodnoto izkustvo*. Godishnik na Shumenski universitet "Episkop K. Preslavski". T XXII D, PF, UI "Episkop K. Preslavski".Shumen,
6. Zlatkova L. (2019) *Narodnoto izkustvo Ritam – Duh – Kultura*. UI "Episkop K. Preslavski".Shumen,
7. MON (2016) *Uchebna programa po Tehnologii I predpriemachestvo III klas*.
8. Penkova, G. (1997) *Formirane na tehicheski navici I umenia v nachalna uchil]na stepen*. Nachalno uchilishte.. № 6
9. Plachkov, S., (1995) *Iziskvania kym umeniata na uchenichite*. Obrazovanie I kvalifikacia № 6